

**ATHARI ZA LUGHA MAMA KATIKA UJIFUNZAJI WA KISWAHILI KAMA
LUGHA YA PILI MIONGONI MWA WANAFUNZI WAGANDA
WANAOFUNZA KISWAHILI**

NA

KIWUMMULO HOPE

18/U/24065/PS

**MRADI HUU UNATOLEWA KWA IDARA YA LUGHA ZA KIAFRIKA KITIVO
CHA SANAA JINSIA NA SAYANSI ZA JAMII ILI KUTOSHELEZA BAADHI
YA MAHITAJI YA SHAHADA YA SANAA NA ELIMU YA
CHUO KIKUU CHA MAKERERE**

APRILI, 2022

UNGAMO

Mimi Kiwummulo Hope ninaungama kuwa mradi huu ni wangu mwenyewe na haujawahi kuwasilishwa katika chuo chochote kwa shahadah yoyote.

Saini...

Kiwummulo Hope

Tarehe... 24/04/2022

UTHIBITISHO

Aliyetia saina hapa chini anathibitisha kuwa amesoma andiko la mradi huu wenye mada "*Athari za Lugha Mama katika Ujifunzaji wa Kiswahili kama Lugha ya Pili Miongoni mwa Wanafunzi Waganda wanaojifunza Kiswahili*" na anapendekeza ikubaliwe na Chuo Kikuu cha Makerere kwa ajili ya kutimiza baadhi ya sehemu ya masharti ya kumaliza shahada ya Sanaa na Elimu ya Chuo Kikuu cha Makerere.

Saini.....

Dkt. Masereka Levi Kahaika

Tarehe

TABARUKU

Mradi huu na utabarukia baba yangu Bwana Kyeyune Charles na kaka yangu Muwanguzi Samuel.

SHUKURANI

Ningependa kumshukuru mungu aliyeniwezesha kufikia kiwango hiki cha elimu. Siwezi kumsahau msimamizi wangu Dkt. Masereka Levi Kahaika aliyenisaidia kumaliza mradi huu.

Vilevile, ningependa kuwashukuru wazazi wangu walionisaidia na ada ya kusoma na mwishowe walinielimihwa. Pili, kila mara walinipa pesa za kuchapisha mradi huu pamoja na wanafunzi wenzangu walionisaidia katika kuidurusu.

TABLE OF CONTENTS

UNGAMO.....	iii
UTHIBITISHO	iii
TABARUKU	v
SHUKURANI.....	vi
TABLE OF CONTENTS.....	vi
IKISIRI	viii
SURA YA KWANZA	1
1.0 Utangulizi.....	1
1.1 Usuli wa Mada	1
1.2 Suala la Utafiti	2
1.3 Malengo ya Mradi.....	2
1.3.1 Malengo Mahususi.....	2
1.4 Maswali ya Mradi	3
1.5 Upeo wa Mradi	3
1.6 Umuhimu wa Mradi.....	3
SURA YA PILI: MAPITIO YA MAANDISHI.....	4
2.0 Utangulizi.....	4
2.1 Ujifunzaji wa Lugha ya Pili	4
SURA YA TATU.....	5
3.0 Utangulizi.....	5
3.1 Eneo la Utafiti	5
3.2 Mbinu za Ukusanyaji Data.....	5
3.3 Hojaji.....	5

3.4	Mahojiano	5
3.5	Kikundi Lengwa.....	6
3.6	Uteuzi wa Sampuli.....	6
3.6	Utaratibu wa Kukusanya Data	7
SURA YA NNE: UKUSANYAJI WA DATA.....		8
4.0	Utangulizi.....	8
SURA YA TANO		20
5.0	Utangulizi.....	20
5.1	Muhtasari	20
5.2	Hitimisho.....	20
5.3	Mapendekezo	20
MAREJELEO		21

IKISIRI

Utafiti huu ulishughulikia athari za lugha mama kwa wanafunzi Waganda wanaojifunza lugha ya Kiswahili kama lugha ya pili katika wilaya ya Wakiso nchini Uganda. Utafiti huu umegawanyika katika sura tano, sura ya kwanza ni utangulizi, usuli wa mada, suala la utafiti ambalo ni kuziba athari za lugha mama kwa wanafunzi Waganda wanaojifunza lugha ya Kiswahili, umuhimu wa utafiti ambao ni kusaidia wanafunzi wanaofanya makosa ya kisarufi wakati wa ujifunzaji wa Kiswahili. Mbinu alizotumia mtafiti ni hojaji, mahojiano, uteuzi wa sampuli ambayo ni matumizi ya vitu vichache kusimamia vitu vingi katika uamuzi wa jumla vifaa vya kukusanya data vikiwemo hojaji yaani kuandikia wahojiwa ili kusaidia wale wasio na muda wa kuulizwa na mahojiano ambayo ni maswali ya kuwauliza wahojiwa macho kwa macho, pamoja na uchanganuzi wa data. Uwasilishaji wa data ambapo ni makosa ya wanafunzi waliyofanya wakati walitunga insha za Kiganda na Kiswahili, matokeo ya utafiti ambayo mtafiti amegundua kwamba lugha ya Kiganda, ina athari kubwa kwa wanafunzi wa Kiswahili ambao ni Waganda wakati wa kutunga insha za Kiswahili.

SURA YA KWANZA

1.0 Utangulizi

Sehemu hii inajihusisha na usuli wa mada, suala la utafiti, madhumuni ya utafiti, upeo wa utafiti, umuhimu wa utafiti.

1.1 Usuli wa Mada

Tafiti nyingi zimetea umuhimu wa lugha mama katika, kuchangia ujifunzaji wa lugha ya pili na kutetea elimu kwa mada ili kuwa huzipa msingi lugha nyingine. Cumins 1981, Obondo 2007, Watafiti hawa wametoa kauli kwamba uwezo wa ueledi wa lugha mama kuchangia pa kubwa katika kujifunza lugha ya pili, wamesema kwamba wanafunzi wanaojua lugha zaidi ya moja uwezo wa kuelewa lugha ya pili huongezeka.

Wanasema kuwa athari hizo zinaweza kuwa chanya au hasi ikiwa kusema lugha ya pili. Ujifunzaji wa lugha ya pili hujihusisha na usomaji na uwezo wa kuunda mpangilio mahususi wa lugha ya pili na uwezo wa kupanga miundo lugha hiyokuwa inavyostahili katika lugha ili aweze kuizunumza na kuandika vizuri.(Rutherford, 1987).

Katika wasomaji wa lugha ya pili mwanafunzi anatarajiwa kufuatilia mkondo mzuri wa sentensi, kimuundo na ujitosheleza na sahihi, jambo hii linaonyesha kwamba mwanafunzi ana mejifunza lugha hiyo ya pili. Mwanafunzi akiendelea kujifunza, anayofunzwa kwa kufuatilia kwa lugha ya pili bila shaka imefunzwa na msomaji amejifunza. Pia, kuna wakati ambapo msomaji wa lugha ya pili ana kabiliwa na matatizo fulani yakiwemo na ufasaha, uandikaji na kushindwa kufuatilia muundo unaofiki lugha, hiyo athari hizo zinaweza kuwa zinasababishwa na lugha ya kwanza ana mwalimu wa lugha ya kwanza ana mwalimu wa lugha ya pili kutokuwa mzuri (Beardsmole, 1982).

Katika shule za upili zilizoko, wilayani Wakiso lugha ya kiswahili inafundishwa kama lugha ya pili Kiswahili kama, lugha ya Kibantu kuna maneno mengine ambayo hujitokeza

katika lugha mama kufundisa wanafunzi ambao wanaojua lugha mama kwanza ,lugha lugha Kiswahili ‘hubainika wakifanya makosa ambayo kiini cha makosa hayo husababishwa na mambo mengi ilikuwemo lugha mama na uelewa wa wanafunzi.

Dulya na wengine (1982) wanasema kwamba makosa yanajitokeza katika lugha ya pili yanatokana na uhumishuji na dhana fulani wa neno kutoka lugha mama ili kutatua shida.

Lott (1983) amesema kwamba makosa ambayo wanafunzi wa lugha ya pili wanayofanya yanatokana na lugha mama. Nikutokana na hoja hizo kwamba mtafiti aliamua kutafiti za lugha mama katika ujifunzaji wa sarufi ya Kiswahili kama lugha ya pili.

1.2 Suala la Utafiti

Mtafiti alipokuwa akifanya majaribio ya kikazi katika shule moja Wakiso alibaini kuwa wanafunzi hufanya makosa mengi wakiwa wanajifunza Kiswahili. Makosa hayo yalikuwa yanajifunza wanafunzi waliokuwa wanaunda sentensi kimazungumzo na kimatamshi katika lugha ya Kiswahili. Tafiti nyingi zilizofanywa zinaonyesha kwamba lugha mama ina athari kubwa katika ujifunzaji wa lugha ya pili.

Hata hivyo athari ya lugha mama katika ujifunzaji wa kiswahili kama lugha ya pili hazi bainishwa mradi huu ulipania kubaini jinsi lugha mama inavyoathiri ujifunzaji wa sarufi ya Kiswahili kwa wanafunzi wa shule za upili wilayani Wakiso.

1.3 Malengo ya Mradi

Malengo kuu katika mradi huu ni kuchuuza athari ya lugha mama katika ujifunzaji wa Kiswahili.

1.3.1 Malengo Mahususi

Kubaini tungo za Kiswahili ambazo zimebainika kuwa zimeathiriwa na Kiganda.

Kubaini jinsi lugha mama inavyoathiri ujifunzaji wa sarufi ya Kiswahili.

Kutambua athari za makosa yanayofanywa na wanafunzi ambao ni wazungumzaji wa lugha mama wakati wa ujifunzaji wa sarufi ya Kiswahili.

1.4 Maswali ya Mradi

Ni tungo zipi za Kiswahili ambazo zinabainika kulwa zina athari za Kiganda?

Je, walimu wanaofundisha wanafunzi waganda watawasaidiaji ili wasiendele kuchanganya Kiganda katika Kiswahili?

1.5 Upeo wa Mradi

Kiswahili kama lugha yoyote, inajihusisha na utunzi wa sentensi na mpangilio wa sentensi, mpangilio wa njeo, urejeshi, usawazi shaji, n.k mradi huu ulijusisha na kuchunguza tungo za sentensi za Kiswahili ambazo zimeathiriwa na Kiganda.

Mradi ulihusisha na wanafunzi wa Kidato cha kwanza na pili ambao ni wazungumzaji wa lugha ya Kiganda.

Mradi ulifanyika katika shule za upili ikiwemo New Hope SSS, City land College Matugga, Kiswahili kinafundishwa huko na makosa ya utungaji wa setensi huko yameendelea kufanywa bali hukuna utafiti uliefanywa kubaini kiini cha makosa hayo. Data ilikusanywa katika eneo la utafiti ilikuwa kiwakilishi bora cha jamii ya wanafunzi wanaojifunza Kiganda.

1.6 Umuhimu wa Mradi

Kusaidia walimu wa Kiswahili wanaofundishwa wanafunzi.

Hukuza uelewa na kufanya maamuzi. Inasaidia kujulisha hatua, kukusanya ushahidi wa, nadharia na kuchangia kuelewa katika uwanja cha kusoma.

SURA YA PILI

MAPITIO YA MAANDISHI

2.0 Utangulizi

Sura hii inaeleza yale yaliyopitiwa na wasomi wengine yana uhusiano na mada ambayo ilifanyiwa utafiti mapitio haya yanatafuta malengo ya utafiti.

Detchert, (1983) na Ellis (1997), wanajiuliza swali kwamba mwanafunzi anayejifunza lugha ya pili akiwa anaandika ni lugha gani ambayo hutegemea? Walijiba kwamba msomaji wa lugha ya pili akiwa anaandika au kuzugumza hutegemea. Walijibu kwamba msomaji wa lugha mama. Maoni ya hawa wasomi na kaali walizotoa maoni yao kuuzwa na kulinganisha lugha mama jinsi inavyoathiri ujifunzaji wa Kiswahili.

Caroll (1964), anasema kwamba njia za usomaji wa lugha kwanza ni njia za wosamaji wa lugha ya pili, maelezo ya Carol anaongezwa na [Faerch na Kasper] ambao wanaeleza kwamba likiwa mtu anajifunza lugha ya pili ni bora, awe na uwezo wa kutofundisha miundo ya lugha ya pili na ile ya kwanza asipotofautisha miundo hiyo itaendelea kufanya makosa.

2.1 Ujifunzaji wa Lugha ya Pili

Katika kujifunza lugha ya pili msomaji kujifunza vipengele mbalimbali polepole. Vipengele hivyo huongezeka kutokana na bidii ambayo msomaji, huweka katika kujifunza lugha husika vipengele hili huhusiana na miundo ya sentensi na jinsi. Ya kuipanga na mpangilio mahususi ambapo msomaji anaweza kuzungumza kwa ufasaha [Rutherford, 1987]. Wataalamu wanaendelea na kuelekeza kwamba ikiwa ufasaha [Boaradmore, 1982 na Hoffman, 1992]

SURA YA TATU

3.0 Utangulizi

Sura hii ilijuhusisha ukusanyaji wa data, mpangilio wa utafiti, eneo pakufanyia utafiti kikundi lengwa, mtindo wa sampuli, mbinu za vifaa vya kukusanya data na uwasilishaji.

3.1 Eneo la Utafiti

Eneo la utafiti ni mahali ambapo utafiti ulifanyika, katika wilaya ya Wakiso mwa Uganda. Utafiti ulifanyika katika shule tatu ambazo Kawempe muslim, New Hope sss na City land College Matugga, shule hizi ziliteuliwa kwa kuwa Kiswahili kinafundishwa kwa wanafunzi hufanya makosa ya lugha mama wakiwa wanajifunza lugha ya Kiswahili darasani.

3.2 Mbinu za Ukusanyaji Data

Kama inavyoelezwa hizi ni mbinu na vifaa mbalimbali ambavyo hutumiwa kukusanya data. Utafiti ulitumia mbinu ya hojaji na mahojiano hapa Chini.

3.3 Hojaji

Graef (2005) anaeleza kuwa hojaji ni orodha ya maswali ambayo huulizwa watu binafsi ili kukusanya data kutoka kwa mtu huyo inahusiana na mada ya fulani. Maswali ya aina mbalimbali yaliundwa yaani yale ambayo yalilenga wanafunzi, wanafunzi walionibiwa kuandika sentensi ili mtafiti apate kubaini makosa ya lugha mama iliyoathiri wanafunzi katika ujifunzaji wa Kiswahili.

Maswali ya aina mbalimbali yaliundwa kwa wanafunzi, waliuzwa kuunda sentensi katika lugha ya Kiswahili na lugha mama iliyoathiri wanafunzi katika ujifunzaji wa Kiswahili.

3.4 Mahojiano

Hii ni njia ya utafiti wa kiuthamano ambapo maswali huulizwa na mtafiti ambayo ni ya ana kuwa anayanayolenga kupata data fulani kwa wahojiwa kuhusu mada fulani. Kwa mujibu wa utafiti kwa Kiswahili na badaaye kuzisoma ili aweze kusikiliza jinsi

wanayotamka lengo lilikuwa ni kubaini makosa waliyofanyiwa. Mbinu tunaona makosa mengi wakati wa utungaji wa utunzi wa sentensi za Kiswahili.

3.5 Kikundi Lengwa

Utafiti huu ulilenga wanafunzi wa shule ya upili ambao wana miaka kati ya 14 na 20 katika kidato cha kwanza na cha pili wanafunzi walichisika na mambo ya Kiswahili.

3.6 Uteuzi wa Sampuli

Hii ni sehemu hueleza watu ambao hushiriki katika ufafiti, idadi yao kiungo cha elimu, jinsia miaka na sababu za kuteua. Kutokana na shule zote ambazo zilihusishwa, kwenye utafiti, kwa jumla wahojiwa walikuwa arobaini (40) kwa sababu sehemu ambapo utafiti ulifanywa kuna wanafunzi wengi wa Kiswahili. Walimu wa Kiswahili pia walichanuliwa kwasababu ndio wanafundisha nao wanafunzi na wana ujuzi wa kubaini makosa ya upatanishi wa kisarufi. Utafiti ulihusisha wanafunzi 34 na walimu 6. Idadi ya wanafunzi waliohusika ni wengi kwa sababu utafiti ulenga makosa ya upatanishi wa kisarufi, kufanya katika ujifunzaji wa Kiswahili vile vile walimu wawili kutoka kila shule walihusisha kwenye kama ilivyo katika jedwali lifuatalo.

Jedwali linaonyesha uteuzi wa wahojiwa kutoka katika kila shule

SHULE	WANAFUNZI KIUME NA KIKE		WALIMU	IDADI
	KIKE	KIUME		
Kawempe Muslim	6	6	2	14
New Hope sss	5	6	2	13
City Land College	5	6	6	13
Jumla	16	18	6	40

Jedwali juu inatonyesha idadi ya wanafunzi wanaojua lugha ya Kiswahili ingawa hawana uwezo ya kuandika.

3.6 Utaratibu wa Kukusanya Data

Mtafiti alipata baruwa kutoka kwa idara ya lugha za kiafrika ambayo alichukuwa kwa wakuu washule ambalo alifanyia utafiti ambaye litambulisha mtafiti kwa walimu ambao walimtambulisha kwa wanafunzi.

SURA YA NNE
UKUSANYAJI WA DATA

4.0 Utangulizi

Sura hii inahusisha uchanganuzi wa data kutokana na insha zilizoandikwa na wanafunzi Waganda. Uchanganuzi huu unajitokeza kama ifuatavyo:

Makosa yaliyofanywa na usahihi na wanafunzi	Usahihi wa tungo
waganda.	

A

Kulumba	Kuvamia

Maelezo ya utokeaji wa athari za Kiganda katika Kiswahili.

Kutokana insha A, imebainika kuwa Kiganda kinaathiri Kiswahili kwa kutumia tungo za Kiganda na kuziingiza katika tungo za Kiswahili kama ifuatayo:

Matumizi ya neno **kulumba** badala ya kutumia neno kuvamia la Kiswahili. Neno kulumba katika Kiganda ni Kiganda ni kisawe cha neno kuvamia katika Kiswahili. Mwanafunzi alifanya kosa kwa kubeba neno kulumba nakuhingiza katika Kiswahili. Makosa hayo ambayo yameelezwa hapo juu yanajidhihirisha katika insha A iliyo hapo chini.

ZAM ZAM MANJUS

J-UP 4636,

KISULI,

UGANDA

6th February, 2022

A1
Baba gangu mpendwa, Mijub.

Jalumu aleikum baba habari zake baba. Natamani
upe jalumu jalamini. Nina matumaini upe shuleni yizuri. Mimi nipe jalama
huku shuleni.

Baba nina kufahamisha kwamba nina kumaliza
kikato cha nne mlaka wa 2022. Baba niliyokuja kukomea huku Kenya
nilikokujia yameisha. Namtuhuru Mungu kama naenda kumaliza kikato cha
nne. Baba, na nyinyi wasazi wangu nawashukuru sana. Aina hata maneno
ya kulesha kuonyesha shukrani zangu kwenu. Naomba Mungu kwa kumaliza
kumaliza.

Baba ninaomba ~~kukurubana sana~~ Mungu em aliye
alianza kupita na kushinda ~~ku~~ wenzangu wote. Naomba ~~ku~~ Mungu
kumenipa nafasi hapa Kenya. Nimepata nafasi yakuwama ile digiri ya pili
au shahada ya uzamili.

Nilipotata nyumbani kwenda huku niliacho kuliwa
mpango wa mtoto wa jirani yetu, kulumba, akiwa na mpango wa kua-
fe, harwi ilishafanyika au mambo yalikuwaje.

Unaaja kwamba huku vyakula ni vizuri. Nina
faka kukula Berian ya kuku. Klotu waape waliwema chakula hiyo nitama.
Ninatoka kuisula chakula hiyo. Baba omba nikuwe vizuri nilikuja
Kenya na kula chakula hiyo. Klotu wahiyo walizema chakula hiyo
hiyo ni vizuri sana.

Ninakuja upe natoka ~~ku~~ kufahamu ~~na~~ na
kuonga legha ya kirahili. Baba gangu naomba uniruhusu nibe huku.
Kianawake washuku ni wawemba sana tena wazuri wa tabia. Kianawabeshim
wote wote, mkubwa na mdogo wote wa huku ni wema sana. kwa hivyo
baba, nirojihisi vizuri hi kimpata mke kutoka huku kwa sababu
ninadhani nitakuwa na amani tele katika maisha yangu.

Ni ziku nyinyi uimwoni bibi yangu wa

Insha B

Tungo zilizoathiriwa na Kiganda

Tungo zilizo sahihi

Okujje

Njoo

Maelezo ya utokeaji wa athari za Kiganda katika Kiswahili.

Kutokana Insha **B**, imebainika kuwa Kiganda kinaathiri Kiswahili kwa kutumia tungo za Kiganda na kuziingiza katika tungo za Kiswahili kama ifuatayo. Matumizi ya neno *okujje* badala ya kutumia neno njoo la Kiswahili. Neno *okujje* katika Kiganda ni Kisawe cha neno njoo Kiswahili.

Mwanafunzi alifanya kosa kwa kubeba neno *okujje* na *kuhingiza* katika Kiswahili.

Makosa hayo ambayo yameelezwa hapo juu yanadhihirisha katika insha **B** iliyo hapo chini.

Shaban Ashraf.

S.L.P. 666,

Kampala,

AS

9th/02/2022

Mpendwa Mama,

Habari za siku nyingi, mimi huku niko vizuri sana.

Nimeandika kama hii kuku fanyika kucamba tuta na mchizo kwa shule yetu mwezi huu. ⁿⁱ shule inataka wazazi wote wa shule wakujie.

Mama, siku ya mchizo patakua mchizo kama, mchizo wa mbaya, mchizo wa mboro na kukula kwanza. Vyumba vya shule mchizo kama nyumba ya nyelanda ya mboga, nyumba ya buluu ya Kyadinda, nyumba ya kijana kikichu ya mboro na nyumba ya manjano ya Kibungu.

Mama siku hii watafikia shikula nyingi sana kama wote na nyama chanzo, bangi ya kaluku kuku na nyakunywa. Mwanangu mkuu atafanyia mchizo huu wa mbili za mchana ziyite sana kumu na moja jani.

Nyumba yakuwinda mchizo hapata ng'ombe wa nguru sana tena wapat pesa milioni moja na watacheka kandanila siku ya Jumatano mwezi wa tatu. Shule imepita waqeni wa nguru kwenye nchi hii na nchi zingine kama Bibi Rebecca Kadaga, Bwana Uhuru Kenyatta na wengine wengi sana.

Mama sataka okujie na pesa zangu kwenye huku kwenye nchi mbaya sana kwenye pesa zangu zilibwa jama kwenye kidato cha mpira mwanika. Mama sataka tena okujie na mazimo, maija na wote kwenye huku niko na hamu ya kukula nyakula nzuri ya nyumba.

Mama shule inataka kila mzee okujie na shulingi elfu hamuani za kusuma sataka yeye shule kwenye wakimu sasa huu ni wengi sana tena sataka ni wadogo sana.

Mama yanayampendwa atafurahi sana kufika siku ya mchizo ya shule.

Mtoto wako mzuri:

Shaban Ashraf.

Insha C

Muzuri

Mgati

Mupenda

Umusalimiye

Wuliza

Mzuri

Mkate

Mpenda

Kusalamia

Kusikia

Kutokana insha C, imebainika kuwa Kiganda kinaathiri Kiswahili kwa kutumia tungo za Kiganda na kuziingiza katika tungo za Kiswahili kama ifuatayo.

Maelezo ya utokeaji wa athari za Kiganda katika Kiswahili. Matumizi ya mu baada m kosa hili linajitokeza katika neno muzuri badala ya mzuri. Mwanafunzi alifanya kosa kwa kutumia mofimu mu ya Kiganda bada ya m ya Kiswahili tungo likiwa lina kosa.

Kutokana insha C tunaona maneno mengine kama *mgati* badala ya mkate, *Mupenda* badala ya mpenda, *umusalimiye* badala ya umsalimie, *wuliza* badala ya uliza katika lugha ya Kiswahili. Makosa hayo ambayo yameelezwa hapo juu yanadhihirisha katika insha C iliyo hapo chini:

KAWEMPE MUSLIM SECONDARY SCHOOL,

S.L.P 0809,

KAMPALA,

UGANDA.

5 Februari, 2022.

Mama yangku mpendwa,

Asalamu aleikumu mpendwa mama. Habari zako uko. Mimi niko vizuri sana kwa sababu dada ni wiziye niwazuri.

Nina anika barua hii kukwambiya masome yangu na vitu vyangu vime pake vizuri huku. Hali ya hewa huku kwa shuleni ni vizuri, lakini mimi sitaki kukata.

Nime anza kukwambiya masome yangu huku ni nzuri kwa sababu shida shuleni nimeingia, lakini nimeleka uni ambaye Chakufanya kwa ngumbani angu. Mwalimu wangu wa kiswahili ni mabwa sana alinisaidia kuagumbana zangu lakini zimakata, hali nitaki sewa uni anisaidia ukufe kwa shuleni yangu tangua.

Masome ni magumu sana hii, Pile nitaka unisaidiye masome yangu nje vizuri. Nawa maklumu, shamsi, Moira wakuje nawawe kwa shule yangu nitaka kuawana.

Mama bilimwambia akupa vitabu, sabuni, mgati, masiwa na vyakula vingene utoka kunitofya. Nina wamba monitumia pesa esazi sabuni tulipata trip Rina Kasanyu nazili zote zili kwisho.

Mama nitaka kwa anbiya ukule vidawa yako vizuri na Aminah nitole wangu unisaidiye kwani. Masome unisaidiye ni muparda sana. Asante sana hii wiziye marakib yangu wali kosalimija na wakati kukuana.

Asalamu aleikumu werahmatalahi waberekatu.

Nitole wako,

ISAHDA YUSUF KHADUMA

KWIK

D

Tungo zilizoathiriwa na Kiganda

Yakukuwandikia baruwa

Nikukwambia

Tungo zilizo sahihi

ya kukuandikia barua

nilikwambia

Maelezo ya utokeaji wa athari za Kiganda katika Kiswahili

Kutokana na insha **D**, imebainika kuwa Kiganda kinaathiri Kiswahili kwa kutumia tungo za Kiganda na kuziingiza katika tungo za Kiswahi kama ifuatayo.

Matumizi ya ku badamkosa hili linajitokeza katika neno andikika kwa ajili yako.

Mwanafunzi alifanya kosa kwa kutumia mofimu **ku** ya Kiganda bada ya andiika barua ya

Kiswahil tungo likawa lina kosa. Pia, alifanya kosa na kutumia **baruwa** badala ya barua

Makosa hayo ambayo yameelezwa hapo juu yanadhihirisha katika insha **D** iliyo hapo chini.

X
D

KANIEMPE MUSLIM S.S.,
S.L.P 6301,
KAMPALA
UGANDA.

Feb 01/Februari/2022.

Mama gangu mpendwa,

Asalam aleikum, shikamoo, mbajje mkoje nyumbani. Nina
tumaini mpa kizuri wote.

Sababu yakukuandikia barua hi kote nikuambia maisha
ya shule yamekuwa magumu. Mwanzoni ~~sina~~ mwalimu mkuu
alicsema hakuna siku ya kutuona kwa shuleni. Pesa pia imeisha,
mimi sina pesa. Lakini wacha nikuambiye nimesoma vitabu
zangu nimeleka kupita kukufuraisha. ambayo Mwalimu alicsema tena
ati watakubali wanafunzi mia mbili ku haa exams ya mwisho ya
kidato cha nne.

Hata hivyo nitasoma vitabu zangu na mitapita exams zangu.

Mtoto wako,

Leila Musa.

E

Tungo zilizoathiriwa na Kiganda

Tungo zilizo sahihi

Sikuwone

Sijakuona

Anakumbuka

kukumbuka

Maelezo ya utokeaji wa athari za Kiganda katika Kiswahili

Kulingana na insha **E**, imebainika kuwa Kiganda kinaathiri Kiswahili kwa kutumia tungo za Kiganda na kuziingiza katika Kiaswahili kama ifuatayo:

Hapo juu neno zote kama matumizi ya neno *sikuwone* na *anakumbuka* badala ya kutumia sijakuwona na kukumbuka la Kiswahili. Mwanafunzi alifanya kosa kwa kebeba neno *sikuwone* na *anakumbuka* kuliingiza katika Kiswahili.

Makosa hayo ambayo yameelezwa hapo juu yanajidhihirisha katika insha **E** Iliyo hapo chini

MPINDI NAJILAH COMPANY

S.L.P 578,

Kampala,
Uganda.

8/01/2022

Mama yangu mpendwa,

Asalom a leikum warahmatulahi wabarakatu. Habari yako, Uka je, miri niko vizuri hapa. Watoto wake je na Baba.

Nimeandika barua hii kwa sababu kumepita maenzi ^{mth hani} ~~kila~~ kila po: Shule yiko vizuri alhamdulillah lakini tunatanya ^{mth hani} ~~maenzi~~ kila siku nasitu kibaya. Zimenisaidia kuona nguvu zangu kwa ^{mth hani} ~~maenzi~~ maenzi. Wanatupa topic moneno kutoka kwa topic walimu wanatupa.

Nilikuwa sijisikia vizuri lakini nilikwenda kwa hospitali na nesi alinipa dawa lakini siku tano zilifiopo tika aliniambia urudi kwa hivyo kifua kinaniuma kidogo. Wanesi wa hospitali ya uhule niwazuri sana, nesi moja ni rafiki yangu wanamupita nesi Kauthara.

Mama, anakumbako nilikuwa nalala kwa nyumba ya "kikoko". Nilitoka nilikwenda kwa smth lakini hatulale vizuri, tunalala kama nyamantweko wanatunzi wengi kwanumba. Nyumba yangu hakuna madirisha lakini mwalimu mkuu alisema watoteja.

Tulikuwano na safari kukwenda kwa Kasenji. Siko ilipotika tulikwenda kwa safari na busi ya shule ya Mbogo. Tulikuja na miki kwa busi na walimu wawili walikuwa kwa busi. Tuli fika Kasenji tuli soma, kula, kucheza na kununua vitu lakini saa za kurudi ashule watoto walikua hawitaki kurudi kwa uhale. Tulikuja tunatanya kereresama kwa hivyo nkurugenzi wamaume alitupa mpoko tatu tatu kila mwanatunzi. Nami Namimi nilipatu kiboko

Kwa Jumamasi iye wiki tunakwenda kufanya mthihani zetu lakini tunakwenda kufanya na test zo na wanakwenda kutupiga kiboko tukitanya vibaya.

F

Tungo zilizoathiriwa na Kiganda

Tungo zilizo sahihi

Myezi

Miezi

Maelezo ya utokeaji wa athari za Kiganda katika Kiswahili.

Kutokana ionsha **F**, imebainika kuwa Kiganda kinaathiri Kiswahili kwa kutumia tungo za Kiganda na kuziingiza katika tungo za Kiswahili kama ifuatayo.

Matumizi ya neno *myezi* badala ya kutumia neno *miezi* la Kiswahili. Mwanafunzi alifanya kosa kwa kubeba mofimu y kama miezi yaani myezi badala miezi ya Kiswahili tungo likwa lina kosa.

Makosa hayo ambayo yameelezwa hapo juu yanadhihirisha katika insha **F** iliyo hapo chini.

AZ
F

ALI MO
ALI MEDINA BUHARY,
9.6.P 1100,
JINJA
UGANDA.

30/01/2022.

Mama yangu mpendwa,

Salamu Aleikum mama yangu mpendwa. Uhoje kuhanyumbani? Yipi dada yangu福田 hata na baba?

Nimeandika barua hi kwa ajili nanitaka kurekebisha maisha yangu hapa shuleni. Kwa hivyo ninajaribu kupemata vitu hapa shuleni imegeuka sana. Na yakeanza ni Mkuu wa masomo aligeuzi darasa yangu na sasa hii darasa yangu ikubataika msingi wa mwisho. Kupanda kidato kila siku ni kazi mingi lakini nimezooya. Chakula imebaki hivyo hivyo kwa ajili kuongeza beji nigahiki nigahali. Nisababwa na kwa bwana na kidato cha sita. Ninatala vizuri sana kwa ajili fasi kubwa. Maji ya kugaa ni moto na ingine baridi.

Masomo yangu yinatambua vizuri na nimebaki na myezi mitatu kurudi nyumbani. Nikurudi ninaomba kusinda safari kwa babu na nyanya kwa ajili imekuwa muda mrefu kabla alivani. Mama ninaomba omba unitige kwa sala yako kwa ajili sala za mama ni zawadi

Ninasoma kupita kwa ajili ninataka kupita kupata ujao nzuri Ebu nitfikiri utajibu barua yangu.

Mtoto wako mpendwa,

#

ALI MEDINA BUHARY

(Maneno 149)

my - miezi

SURA YA TANO

5.0 Utangulizi

Katika sura hii, mtafiti anafundhisha yote yaliyochunguzwa na yaliyojadiliwa katika sura zilizotanguliwa katika sura zilizotanguliwa.

Utafiti ulifanyiwa katika wilaya ya Wakiso katika shule za upili tatu zinazopatikana katika mji mdogo wa Matugga.

5.1 Muhtasari

Kulingana na wahojiwa waliohojiwa mtafiti aligundua kwamba lugha mama ina athari kubwa katika ujifunzaji wa lugha ya pili.

Idadi kubwa ya wanafunzi walisema kwamba lugha mama inachangia pakubwa katika ujifunzaji wa lugha nyingine.

5.2 Hitimisho

Mradi huu umechunguza athari ya lugha mama katika ujifunzaji wa lugha ya pili na kutokana na uchanganuzi wa data, utafiti umetoa matokeo yanayoonesha kwamba lugha mama ina athari kubwa katika ujifunzaji wa lugha ya pili kisintaksia, tahajia, kimofolojia na tafsiri.

5.3 Mapendekezo

Kulingana na matokeo ya utafiti, mtafiti anapendekeza mapendekezo yafuatayo; mradi huu unapendekeza kuwa walimu wahusishe wanafunzi katika shughuli ambazo zitawalazimu kutumia Kiswahili na kukitumia katika mikutadha ya kawaida.

Marejeleo

- Carroll, J. B. (1964). *Language and Thought*, prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Dechert, H.W. (1983). "How a Story is done in a Second Language" in *Strategies in Interlanguage Communications*, eds.c Faerch and G. Kasper, Longman, London.
- Detchert, H. W. (1983). "How a story is done in a second language in strategic or interlanguage communication, (Faerch and G. Kasper, Longman London.
- Dullay (1982). *Language Two*, Oxford of Univerity Press. New York.
- Ellis R, (1997). *Second Language Acquisition*, Oxford University. Press, Oxford.
- Hoffman, C. (1991). *An introduction to Second Language Acquisition Research*, Longman, New York.
- Lott, D. (19830. *Analysing and counteracting interference errors* *ELT Journal*, Vol 37/3 pp. 256-261.
- Obondo, Ilana, B. (2007). *The American Journal on addictions* 20(2), 87-99, 2011.
- Y.M.Kihore, D.P.B Massamba Y.P Masanjila Sarufi maumbo ya Kiswahili Sanifu. *Kamusi ya Kiswahili sanifu*, 3rd Edition.